

VIRKSOMME ORD

<http://virksommeord.uib.no/taler?id=258>

Einar Gerhardsen

Vi bygger landet

Foredrag ved åpningen av valgkampen

Oslo, 11. september 1955

Også foran dette kommunevalget har det i pressen vært et ordskifte om hvorvidt det bør være de rikspolitiske eller de lokalpolitiske spørsmål som skal dominere valgkampen. Utgangspunktet har i den borgerlige pressen vært spørsmål om hva Arbeiderpartiet i så måte måtte ønske. Et slikt ordskifte er vel nokså overflødig. For det første må det være helt klart at hverken Arbeiderpartiet eller noe annet parti alene kan bestemme innholdet i en valgkamp. For det annet kan vi uten videre gå ut fra at *denne* valgkampen som alle tidligere valgkamper, enten det er stortingsvalg eller kommunevalg det gjelder, vil komme til å omfatte *både* rikspolitiske og lokalpolitiske spørsmål.

Rikspolitikken, slik den til enhver tid fastlegges av Stortinget og Regjeringen, har avgjørende betydning for de enkelte kommuners stilling og muligheter. Det gjelder bl.a. så viktige ting som kommunallovgivningen, skattepolitikken, boligpolitikken, sosialpolitikken, skole- og kulturpolitikken og framfor alt den alminnelige økonomiske politikken med den innflytelse den har, bl.a. på sysselsettingen. Det er derfor innlysende at de rikspolitiske spørsmålene må komme med også i en kommunevalgkamp.

På den annen side vil det være fullstendig urimelig om en kommunevalgkamp skulle arte seg nøyaktig som en stortingsvalgkamp. Det går av gode grunner ikke an. Ved et kommunevalg skal en velge kommunens styre for de kommende 4 år, og velgerne skal ta stilling til det arbeid som er gjort i den forløpende perioden og til det program som de enkelte partier legger opp for den perioden som kommer. Disse lokalpolitiske spørsmålene må naturligvis få en bred plass i den valgkampen vi nå går inn i.

Det norske Arbeiderparti har hatt den politiske ledelsen i landet i 20 år, de siste 10 år med flertall i Stortinget. Det er derfor Arbeiderpartiet som har hovedansvaret for den rikspolitikk som er ført gjennom de siste årene.

I Oslo har Arbeiderpartiet også hatt den politiske ledelsen, men i årene etter krigen har det ikke hatt flertall i bystyret.

Andre vil gjøre rede for Arbeiderpartiets politikk i Oslo kommune og for det program Oslo Arbeiderparti i år går til valg på. Det er min oppgave i dag å si litt om en del rikspolitiske spørsmål.

Det er resultatet som teller, og det er resultatet av den politikk som er ført som bør legges til grunn for velgernes dom og avgjørelse. Ikke enkeltresultater alene, men det samlede resultat av den politikk som er ført.

Arbeiderpartiets politiske motstandere har ved hver eneste korsvei spådd all verdens ulykke som resultat av den politikk Arbeiderpartiet har fastlagt. Det kan derfor være nyttig å se litt på de faktiske resultatene. Jeg skal prøve å gi en oversikt over noen av de viktigste områdene og samtidig si litt om en del av de oppgavene som Regjeringen og Arbeiderpartiet vil gå inn for å løse.

Da vi tok til med gjenreisningen av realkapitalen etter krigen, var det på det rene at om kapitaldannelsen skulle gå i samme takt som før krigen, ville det ta 10-12 år å gjennomføre gjenreisningen. Regjeringens program var å fullføre den i løpet av 5 år, og på de fleste områder ble den fullført på *kortere* tid enn 5 år. Men uten dristighet og uten å tøye ressursene våre til ytterste evne kunne ikke dette ha lyktes. Alt i 1947 hadde vi brukt opp storparten av de valutaressursene vi hadde ved krigens slutt. I 1948 kom det europeiske gjenreisningsprogram og Marshallhjelpen. I alt har Norge fått en økonomisk hjelp utenfra på 3.290 millioner kroner. Det er en større del av hjelpen enn Norge etter folkemengden skulle ha. Når vi fikk så store tilskudd, var det bl.a. fordi vi la fram godt gjennomarbeidede og rasjonelle investeringsprogrammer som nok krevde ekstra kapitalimport for å kunne gjennomføres, men som i neste omgang ville føre til økt produksjon og produktivitet. De midler Norge fikk på denne måten gjorde det mulig å føre utbyggingen fram i enda raskere tempo enn i de første etterkrigsårene. Også de ekstra gode eksportkonjunktorene som fulgte Korea-krigen bidro med store valutainntekter, særlig i 1951. Forholdene var den gang slik at vi i 1950 og 1951 kunne betale *ned* den utenlandske gjelden med tilsammen omlag 760 millioner kroner og i 1952 kunne utbyggingen foregå uten ny gjeldsstiftelse.

I 1953 og 1954 fikk vi ikke lengre Marshallhjelp og konjunktorene var ikke lengre slik at vi kunne klare den fortsatte utbygging uten lån. Men lånemulighetene var til stede, særlig gjennom den europeiske betalingsunion. I disse årene hadde vi adgang til utenlandske lån på mer enn 1.800 millioner kroner, men vi måtte i tillegg til det bruke bortimot 200 millioner kroner av valutaressurser som var spart opp fra 1950 til 1952. Disse store beløp og mere til gikk til lønnsom utbygging av næringslivet, og det er ikke små resultater vi kan peke på når vi ser tilbake på 10-års perioden etter krigen.

Når jeg nå skal si litt om noen av de viktigste resultatene, så vil jeg gjerne ha presisert at det i stor utstrekning dreier seg om resultater av dyktig og dristig innsats av folk i næringslivet og arbeidslivet, i undervisning og forskning. Men det er en utvikling som har funnet sted under den økonomiske politikk som Regjering og Storting har lagt opp. Vi mener ikke at den politikk vi har ført har vært feilfri, men det er vår overbevisning at den har lagt forholdene til rette og at den aktivt har medvirket til de gode resultater.

Noe av det største som har skjedd i Norge etter krigen, er at vi har hatt full sysselsetting. Alle de politiske partiene sier seg nå enige i at vi må ta sikte på et slikt mål. Selv om denne erkjennelsen alene ikke er nok til å holde folk i arbeid, så er den likevel av stor betydning. Det avgjørende er imidlertid at det til en hver tid føres en økonomisk politikk som legger forholdene slik til rette at alle arbeidsføre kan få arbeid. Dette hensynet har vært avgjørende for opplegget av den økonomiske politikken i etterkrigsårene. Resultatet er da også blitt et stadig voksende antall sysselsatte. I dag er det registrert mer enn 1 million lønnstakere, og i alt har vi nå i Norge 1.470.000 sysselsatte personer.

Arbeidsledighet i ordets egentlige forstand har vi ikke hatt. Det vil vel alltid være noen enkelte som ikke finner en passende plass i arbeidslivet, men det er som oftest mer personlige problemer som en må prøve å få løst etter hvert. Sesongledigheten, slik vi har hatt den i visse distrikter i vintermånedene, er et alvorligere problem. Spesielt i Nord-Norge er det behov for flere faste arbeidsplasser som kan gi helårsbeskjeftigelse. Her får en håpe at det videre arbeid med å realisere Nord-Norge-planen vil føre til en bedring av forholdene.

Ellers har vi *mangel* på arbeidskraft i mange distrikter og yrker. Mest alvorlig er mangelen på faglært arbeidskraft. Derfor må det fortsatt ofres mye på yrkesutdanningen. Det går nå i de forskjellige yrkes- og fagskoler i alt 43.000 elever. Det er mer enn noen gang tidligere, men det er ikke nok. Ennå er det mange som går direkte inn i et yrke uten skikkelig yrkesutdanning. På enkelte områder er det ikke plasser nok i skolene. Det gjelder f.eks. de tekniske skolene der mange nå må søke sin utdanning i andre land, særlig i Sverige. På disse områdene må da våre egne skoler bygges ut. For de tekniske skolers vedkommende vil den nye tekniske skolen i Narvik komme til å få stor betydning, ikke minst for gjennomføringen av Nord-Norgesplanen. For en del yrkers vedkommende er det ikke kapasiteten i skolene det står på, men manglende søkning. I de tilfelle der ungdommen og hjemmene har anledning til å gjennomføre en utdanning, er det urimelig og ansvarsløst at det *ikke* skjer. Å ta en skikkelig yrkesutdanning betyr å forberede seg best mulig for å gjøre *sin* del av det arbeid som vi sammen må gjøre i samfunnet.

Det høye sysselsettningsnivå, den sterke utbygging og den omfattende rasjonalisering i næringslivet har ført til en betydelig produksjonsøking. I fjor var bruttonasjonalproduktet 56 % høyere enn i 1938, og i inneværende år regner en med at det vil ligge 60 % over. Regnet pr. arbeider er stigningen i samme tidsrom 36 %.

Industrien er den største og på mange måter den viktigste næringen. 378.000 mennesker er beskjeftiget der, og den gir oss mer enn 1/3 av det samlede nasjonalprodukt. Blant de vest-europeiske land som er med i OEEC, har Norge hatt den største industrielle vekst siden 1938. Og veksten fortsetter. I første halvår i år har industriproduksjonen økt med 4 % i forhold til i fjor, og er nå ikke langt fra det dobbelte av hva den var før krigen. Utviklingen viser en klar tendens til spredning av industrien. Den største prosentvise stigning i industrisysselsettingen finner vi i Nord-Norge, Agder-fylkene, Møre og Trøndelag. I Oslo har det vært en mindre prosentvis tilbakegang.

Jernverket som begynte driften i april i år, vil med full kapasitetutnyttning av første byggetrinn få en produksjon på 170.000 tonn valseverkprodukter. Disse går delvis til eksport og delvis til innenlands forbruk. Produksjonsverdien er 130 mill. kroner pr. år og netto-valutabidraget er nesten 100 millioner.

Sunnal Verk som hadde vanskeligheter med krafttilførselen det første året, vil med full kapasitet produsere 40.000 tonn aluminium. Årdal og Sunndal verk gir tilsammen et netto-valutabidrag på 135 millioner kroner årlig.

I skipsbyggingsindustrien har det foregått en veldig vekst. I fjor leverte de norske verkstedene nye skip med en samlet tonnasje på omlag 130.000 tonn. I år ventes over 150.000 tonn. Det er mer enn det firedobbelte av årsgjennomsnittet for de 5 siste [forløpne] år.

Som vi alle merket, gikk jordbruksproduksjonen sterkt ned under krigen. Senere er det foregått en noenlunde jevn øking, men først i 1953 var produksjonen høyere enn i 1938. For 1954 har en ennå ikke endelige tall, men det er på det rene at produksjonen var større enn året før. Det er særlig melkeproduksjonen som er økt, mens produksjonen av kjøtt ennå ved utgangen av i fjor var noe mindre enn i 1938. Mens det altså er en svak øking i produksjonen, er sysselsettingen i jordbruket gått sterkt ned. En regner med at i 1938 ble det utført omlag 380.000 årsverk i jordbruket. I 1953 var tallet 304.000, og for 1954 er sannsynligvis sysselsettingen gått ned med ytterligere 10.000 årsverk. Det er altså en nedgang på 20-25 %. Det er derfor helt klart at det har foregått en sterk øking i produksjonen pr. arbeider i jordbruket etter krigen.

Når det gjelder fiskeriene var fangsten i 1951 og 1952 omtrent 50 % høyere enn før krigen. Året etter var fangsten noe mindre på grunn av mindre gunstig fangsforhold. Det er i første rekke sildefisket som er økt betraktelig, men torskefiskeriene har vist en betydelig tilbakegang i de siste årene. Sysselsettingen i fiskeriene er omtrent den samme som før krigen.

Handelsflåten ble sterkt redusert i krigsårene Etter krigen er tonnasje økt meget sterkt, og ved utgangen av 1954 var den på 7.1 millioner bruttotonn. Den er nå omtrent 50 % større enn før krigen og omtrent 2 ½ gang større enn i 1945. Det er særlig tanktonnasje som er økt. Den er nå over 3 ganger så stor som ved krigens slutt.

Den sterke ekspansjon i industrien har sammenheng med den betydelige utbyggingen av elektrisk vannkraft. Årsproduksjonen er fra 1945 økt med 10 til 23 milliarder kwh, en øking på 130 %. I inneværende år blir tilveksten særlig stor, idet vi får en produksjonsøkning på vel 3 milliarder kwh pr. år eller 15 % av produksjonen i fjor.

Etter det gjeldende program, og med normale vannforhold, vil produksjonen i 1957 komme opp i bort i mot 27 milliarder kwh, Det er ikke langt fra en tredobling av årsproduksjonen i 1945.

Ved frigjøringen hadde omlag 80 % av landets befolkning elektrisk kraft. I løpet av dette året vil tallet komme opp i 95 %. Det vil da være bare 5 % av befolkningen som ikke har elektrisk strøm. Forbruket av elektrisk kraft pr. innbygger er nå omlag 6500 kwh pr. år. Det er det høyeste forbruk av elektrisk kraft pr. innbygger i verden og mer enn dobbelt så høyt som i U.S.A. Det er svære beløp som er satt inn i elektrisitetsutbyggingen. I årene 1946-54 har det vært investert i alt omlag 3.5 milliarder kroner, eller 7 % av de samlede bruttoinvesteringer. En bruker nå omlag 500 millioner kroner årlig til elektrisitetsutbygging. Valutautleggene utgjør mellom 170 og 180 millioner kroner pr. år.

Trass i alt det vi setter inn i utbyggingen, er det enda for liten tilgang på elektrisk kraft. Det ville derfor være ønskelig om man kunne øke tempoet i utbyggingen. Med den vanskelige valutasituasjonen vil ikke det være mulig uten kapitaltilførsler utenfra. Regjeringen har derfor tatt opp forhandlinger med Verdensbanken for å få lån til utbyggingen av Tokke. Det er et anlegg som vil kunne få stor betydning for Østlandets kraftforsyning, og Regjeringen vil sette alt inn på å få lagt forholdene slik til rette for at arbeidet kan komme i gang snarest mulig. Allerede i høst vil Regjeringen legge fram for Stortinget forslag om de nødvendige bevilgninger til utbygging av Vadfoss kraftverk. Samtidig vil den i samsvar med innstilling fra Hovedstyret foreslå at det bevilges midler til en del forberedende anleggsarbeider i

forbindelse med utbyggingen av Tokke. Hvis disse arbeidene settes i gang i høst, vil byggetiden for Tokke forkortes med et år.

Et viktig ledd i arbeidet med å sikre landets kraftforsyning, er utbyggingen av samkjøring og stamlinjer. Ved å forbinde ulike nedbørsområder oppnår en også den fordel at flomkraften, tilfeldige overskudd og reguleringsmulighetene kan nyttes bedre ut. Det er derfor en viktig oppgave å forbinde store forsyningsområder, særlig Østlandet, Vestlandet og Trøndelag. Det vil bety et effektivt tilskudd til landets elektrisitetsforsyning. Det er satt ned et utvalg som skal utrede spørsmålet om bygging av stamlinjer, og det er satt fram proposisjon om forhøyelse av den alminnelige elektrisitetsavgift fra 0,1 til 0,2 øre for å finansiere en slik forsert utbygging av stamlinjenettet.

Vi har satset mye på utbyggingen av landet. Mange har kritisert Regjeringen fordi den har brukt for mye av valutaresservene til utbyggingen, men resultatet er i alle fall at vi i dag har et godt utbygd produksjonsapparat, som gir oss større trygghet for sysselsetting og konkurransekraft. Når vi nå skal føre utviklingen videre, har vi et bedre grunnlag enn noensinne i vårt nye og større produksjonsutstyr. Men samtidig må vi se i øynene den vesentlige forskjell fra tidligere etterkrigsår at vi ikke har valutaresserver eller lånemuligheter til å finansiere så stor overskuddsimport til landet som vi har brukt hittil. Vi har derfor måttet ta sikte på å få underskuddet i vår utenriksøkonomi ned. Makter vi ikke den oppgaven, kan det få alvorlige skadevirkninger både for sysselsettingen, levestandarden og utbyggingen av landet.

I denne forbindelse kan det være grunn til å si noen ord om de krav som en fortsatt framstegspolitikker stiller til den økonomiske politikken. For vi må ikke tro at resultatene kommer av seg selv. Det var den dødssynd som ble gjort i mellomkrigstiden. Bitter erfaring har lært oss at det dessverre ikke er så enkelt. Den økonomiske utvikling må planlegges og ledes ut fra en bestemt målsetting. Det er framfor alt her politikken i etterkrigsårene adskiller seg fra politikken i mellomkrigsårene.

Målsettingen for den økonomiske politikken har en lagt opp i de årlige nasjonalbudsjetter, i langtidsprogrammene, i Nord-Norge-planen og i Trøndelagsplanen. Et nyttig materiale ved utarbeidingen av slike planer er de fylkesanalyser som nå kommer etter hvert. Gjennom den økonomiske kartleggingen av de enkelte distrikter, får vi et materiale av stor betydning ved utarbeidingen av planene. Dernest må det foretas en analyse av hva som er nødvendig for å gjennomføre planene, og for det tredje, og det er kanskje det vanskeligste, vilje og mot til å sette i gang de tiltak som situasjonen krever. Det er vanskelig fordi det ofte er slik at for å nå

de mål vi ønsker å nå, må vi i blant bruke midler som ikke er så populære. Det er nå en gang slik at vi ikke får noe gratis. Det gjelder også i den økonomiske politikken.

De tiltak som ble satt i verk i februar i år, tok sikte på å begrense noe av den økonomiske aktiviteten for med det å lette presset på utenriksøkonomien og prisene. Det var ikke populære tiltak, og det var ikke den slags ting som noen går til med glede. Men det var nødvendig, og det må gjøres selv om det er upopulært. De som har den politiske ledelsen i et land, kan i en slik situasjon ikke unndra seg forpliktelsene og ansvaret. Andre kan gjøre det, men vi kunne det ikke, og vi ønsket det heller ikke. Det spørres nå om Regjeringens tilstrammingspolitikk har hatt noen virkning, og om virkningene i tilfelle er tilstrekkelige eller om det må komme nye tiltak.

Om dette er det selv i dag ikke lett å si noe helt bestemt. Vår valutasituasjon ligger imidlertid nå betydelig bedre an enn vi regnet med for kort tid tilbake. Det ser ut som vi nå har noe mer pusterom, og at vi derfor kan gjøre oss håp om at det skal være mulig å kunne rette opp situasjonen i tiden framover ved tiltak av mer positiv art.

Vareimporten i år vil etter de justerte tall antakelig ligge på 500 millioner over anslaget i nasjonalbudsjettet. Det regnes videre med en øking i skipsimporten på 150 millioner i forhold til det opprinnelige anslag, og på "andre poster" en øking på 25 millioner, slik at vi for importsektoren får en øking på 675 millioner kroner i forhold til nasjonalbudsjettet.

Eksporten viser også stigning. Det regnes nå med at den vil ligge på 195 millioner mer enn nasjonalbudsjettets anslag. Tilskuddet under NATO-programmet vil antakelig øke med 25 millioner, og nettofraktene med ikke mindre enn 300 millioner. På den totale eksportsiden får vi altså en øking i nasjonalbudsjett-tallet på omkring 520 millioner kroner. Underskuddet skulle da bli noe over 700 millioner, men da har en tatt med i vurderingen 9 tankbåter på over 100.000 tonn som tidligere var registrert utenlands, men som nå er lisensiert for hjemføring til norsk flagg og hvor finansieringen ikke medfører noen valutabelastning for oss. Resultatet slik Handelsdepartementet nå vurderer det, blir da et underskudd som må sies å være i overensstemmelse med det som var nasjonalbudsjettets opprinnelige tall, nemlig 550 millioner kroner. Man anslår nå at det såkalte valutariske underskudd vil komme til å bli omlag 275 millioner kroner mot anslått i nasjonalbudsjettet 350 millioner. Med de utenlandske lån som er tatt opp av staten og av Oslo kommune, har vi mer enn dekning for dette beløp, slik at vi i løpet av året vil få en betydelig *øking* i Norges Banks valutabeholdning.

To forhold må det gjøres oppmerksom på i forbindelse med disse tall. Det er ikke regnet med den ekstra valutabelastning som tørkesituasjonen i jordbruket vil føre med seg, og heller ikke tatt hensyn til at vanskeligheter med strømtilførselen kan redusere våre eksportinntekter. Det er klart at det endelige resultat vil påvirkes av disse faktorer.

Man regner som nevnt med at vi får noen bedring i vår valutabeholdning og det trenger vi i høy grad til. Selv om vi nå på et vis har fått pusterom, kan det ikke være tvil om at 1956 vil bli et overordentlig vanskelig år, og at positive tiltak av forskjellig art må gjennomføres for at vi skal være på sikker grunn. Det pusterom vi nå har fått, henger sammen med spesielle forhold, og det må ikke forlede oss til å tro at vi er over vanskelighetene.

Vi kan vel snart bli enige om at importbegrensninger og investeringsbegrensninger er tiltak som i og for seg ikke er ønskelige. Det en kan gjøre i positiv retning for å bedre vår utenriksøkonomi, er naturligvis langt å foretrekke. Vi må derfor fortsatt gjøre hva vi kan for å fremme enhver produksjon som kan *gi* eller *spare* valuta. Hvis vi kommende sesong kan øke avvirkingen i skogen med 1 millioner m³, så vil det alene kunne øke våre valutainntekter med mellom 200-300 millioner kroner. Regjeringen vil gjøre det den kan for å få de interesserte til å medvirke til et slikt resultat.

Det er grunn til å tro at Store Norske for kommende sesong vil kunne ta ut omlag 100.000 tonn mer kull. Det vil også medvirke til å bedre vår valutasituasjon.

Av tiltak som vil ha virkning på noe lengre sikt, kan det være grunn til å nevne planene til Elektrokjemisk om en aluminiumsfabrikk i Mosjøen. Den årlige produksjonen vil bli 20.000 tonn.

Det er også planer om en utvidelse av aluminiumsproduksjonen i Årdal med ikke mindre enn 36.000 tonn. Den alene vil i tilfelle gi oss en netto valutatilgang på omlag 60 millioner kroner årlig.

Norsk Produktivitetsinstitutt, som ble opprettet ved Stortingsvedtaket i 1953, har allerede gjort et stort arbeid. Det er en selvstendig stiftelse med det formål å fremme produktiviteten i industri, håndverk og omsetning til beste for forbrukere, arbeidstakere og eiere. Også fagorganisasjonen har viet produksjonsøkningen stor oppmerksomhet. Alt i 1950 ble det satt ned en produksjonsøkingskomité, som bl.a. har stått for de såkalte T.W.I.-kursene. I disse kursene har det i 1953 og 1954 deltatt over 11.000 arbeidere. De gjennomgår der emner som alle gjelder stimulering av produktiviteten.

I en del bedrifter har vi et kostbart produksjonsutstyr som ved gjennomføring av skiftordninger kan nyttes ut langt bedre enn nå. Her kan en ofte få en dobling av produksjonen uten nye investeringer. Særlig hvis en kan få til en ordning med delvis kompensasjon i form av kortere arbeidstid, skulle det være mulig å løse denne viktige oppgaven.

Når det gjelder prisutviklingen framholdes det fra borgerlig hold at vi i Norge har hatt en særlig sterk prisstigning sammenliknet med andre land. Det forholder seg imidlertid ikke slik. I de første 5 etterkrigsårene, hadde vi et stabilt prisnivå som lå lavere enn i noe land som det er naturlig å sammenlikne oss med. Siden våren 1950 har vårt prisnivå steget tildels ganske sterkt. Men tar vi som utgangspunkt 1946 så vil vi se at prisnivået i Norge ligger litt høyere enn i Danmark og U.S.A., men litt lavere enn i England, Sverige og Canada.

Etter lønnsoppgjøret i fjor steg prisnivået ganske sterkt og det lå en tid kloss oppunder den "røde streken". Det lykkedes dels gjennom direkte tiltak fra Regjeringen og dels gjennom forhandlinger å få prisnivået noe ned. Fra februar og en del måneder framover ble indeksen så liggende på 142 poeng. En hadde regnet med at den ville ligge omtrent på det nivået resten av året. Men så begynte virkningene av den seine våren og den regnfattige sommeren å gjøre seg gjeldende. De høye prisene på poteter og grønnsaker førte til stigende prisnivå. Regjeringen fant derfor å måtte gripe inn med fastsetting av maksimalpriser. I første del av august var prisene på poteter helt oppe i kr. 1,50 pr. kg. I fjor var den på samme tid kr. 0,40. Maksimalprisen ble i første periode satt til kr. 0,50. Prisen på hodekål var kr. 2,- pr. kg. I fjor lå den under kr. 1,- og maksimalprisen ble satt til kr. 0,70.

Selv om tørkesommeren vil føre til at prisnivået vil ligge noe høyere enn det ellers ville ha gjort, kan en regne med at det vil holde seg omtrent på det nåværende nivå fram til våren neste år. Fra oktober vil det bli gjennomført avanseregulering for tekstil- og manufakturvarer. Det er et tiltak som Regjeringen ikke gjerne går til, men den har ment at det av omsyn til forbrukerne, er dens plikt å gjøre det.

Vi har i år hatt en uvanlig varm og fin sommer, som har gitt glede og sunnhet, og forhåpentlig økt arbeidslyst til de mange som har kunnet nytte den ut. Den har også betydd økt virksomhet og økt fortjeneste til mange. Men dessverre har den nesten regnløse sommeren også ført til betydelig tap for jordbruket i store deler av landet. De gjeldende jordbruksavtaler forutsetter at jordbruket skal ha den økonomiske fordel av et godt år, og at det skal bære tapet av et dårlig år. Det vi står overfor i år var imidlertid noe langt alvorligere enn et alminnelig dårlig år. Mange jordbrukere er så hårdt rammet at det ikke vil være mulig å komme gjennom uten hjelp. Jeg tror at de fleste mennesker i landet er enig i at Regjeringen

måtte ta et initiativ for å drøfte spørsmålet om ekstraordinære hjelpetiltak. De råd som Regjeringen fikk fra jordbruksorganisasjonenes representanter under drøftingene var av stor betydning og fikk innflytelse på de tiltak som Regjeringen satte ut i livet. Dessverre lykkedes det ikke å nå fram til full enighet. Ingen beklager det mere enn Regjeringen. Det er imidlertid ingen sunn sans i å karakterisere Regjeringens framgangsmåte som et diktat. Regjeringen må handle under ansvar overfor Stortinget, og den har ansvar ikke bare overfor bøndene, men for hele folket og for landets samlede økonomi. Jeg forstår godt at mange jordbrukere kan være misfornøyde fordi Regjeringen ikke fant å kunne strekke seg lengre enn den gjorde. Men vi må be de norske bønder prøve å forstå de mange omsyn som Regjeringen nødvendigvis må ta i en slik situasjon. Det har vært nevnt at Regjeringen er redd den "røde strek". Ja, den er det. Den er redd en utvikling som vil utløse en alminnelig heving av hele vårt kostnadsnivå allerede i høst. Den tror ikke at hverken bøndene eller lønnstakerne eller noen andre er tjent med det.

På nyåret står vi overfor revisjon både av jordbruksavtalen og de fleste avtaler for lønnstakerne. Det vil bli et stort og vanskelig oppgjør. Da kommer en ikke forbi et tillegg i melkeprisen, og da kommer en neppe forbi en heving av det alminnelige lønnskostnadsnivå. En heving av kostnadsnivået også i høst, ville neppe ha gjort neste års oppgjør lettere.

Jeg ser av pressen at Norges Bondelag forbereder en to-dagers leveringsstans av melk. På denne måten vil Bondelaget straffe forbrukerne, altså kundene sine, fordi Regjeringen ikke fant å kunne godta deres krav om en øyeblikkelig heving av melkeprisen med 10 øre. En bondekone i Asker, som har 15 melkekyr og får 80 liter melk om dagen, sier til *Aftenposten* at det ikke er noe problem å bli kvitt melken. Det er nok av griser og kalver å gi melken til, sier hun. Det er vel helst overflødig å karakterisere en slik uttalelse, og ved denne anledningen skal jeg heller ikke si noe mer om Bondelagets aksjon. Regjeringen ser det som sin første og viktigste plikt i denne situasjon å sørge for at spebarn og syke får den melk de trenger. Den har bedt Helsedirektoratet gjennom sine organer medvirke til det. Vi som er friske og voksne får så finne oss i å være uten melk så lenge aksjonen varer. Under krigen måtte de fleste av oss helt undvære melk i 4-5 år.

I tidligere valgkamper har boligpolitikken vært et av de sentrale spørsmål. Det vil neppe bli det i denne valgkampen. Også her er det nemlig resultatet som teller.

I årene etter krigen er det gjennom Husbanken og Bustadbanken ydt lån og bidrag til boligbyggingen på tilsammen 2.800 millioner kr. (derav som bidrag 488 millioner kr.)

I den siste 4-årsperioden er det bygd i gjennomsnitt 31.000 leiligheter pr. år. I de 2 siste årene er det bygd 35.000. Samlet er det i årene etter krigen tatt i bruk 220.000 leiligheter. Vi bygger mere enn noe annet land sett i forhold til folketallet. Det er nå mer enn *en* nybygd leilighet i landet for hver 4. førkrigsbolig. Boligforholdene i gjennomsnitt er nå bedre enn de var før krigen. Det betyr ikke at behovet er dekket. De bedre økonomiske forholdene har ført til at *behovet er steget* betraktelig. Derfor må vi fortsatt satse mye på boligbyggingen. De fysiske muligheter har imidlertid i det siste vært utnyttet til bristepunktet. Da vi som nasjon ikke kan leve av å bygge hus for hverandre, må det før eller senere bli en oppgave å føre en del av arbeiderne i byggevirksomheten tilbake til vareproduksjonen. Hittil har nedgangen ikke vært særlig stor hva tallet på ferdigbygde leiligheter angår. I første halvår i år, ble det bygd ferdig noen færre leiligheter enn i fjor, men ved halvårsskiftet var det flere boliger under oppføring og for året som helhet regner en med at det vil bli bygd ferdig like mange leiligheter som i fjor, nemlig 35.000.

Med det store presset på boligmarkedet har det inntil nå vært nødvendig å samle kreftene om å få bygd flest mulig familieboliger, og på det området har vi kommet langt. Men andre boligproblemer er kommet i bakgrunnen. Det gjelder bl.a. de ensliges boligproblemer. Regjeringen vil gjerne ta dette og liknende boligspørsmål opp til vurdering på et bredere grunnlag. Gjennom et samarbeid mellom Kommunaldepartementet og statsråden for Familie- og Forbrukersaker, vil en få nærmere utredet bl.a. om - og i tilfelle i hvilken utstrekning - det kan bli spørsmål om å bygge kollektivhus eller å gå inn for en utvidet kollektiv servisetjeneste i forbindelse med bygging av boliger både for ektepar hvor begge ektefeller har arbeid utenfor hjemmet og for enslige og også spesielt for gamle enslige eller ektepar.

Nå når det er nødvendig å sette en grense for investeringene i bygg og anlegg trenger rasjonaliseringsproblemene seg fram med stor styrke. I og med at det blir større konkurranse om arbeidene og det er om å gjøre å få bygget mest mulig innenfor den økonomiske rammen som settes opp, skulle en kunne regne med at forholdene vil ligge bedre til rette for rasjonaliseringsarbeidet. Derfor har Boligdirektoratet gått inn for å få utdannet en del byggrasjonaliseringskonsulenter som etter endt utdanning tenkes plassert rundt i distriktene. Erfaringene fra Danmark viser at et slikt tiltak kan føre til at rasjonaliseringstanken kan slå gjennom ved at alle ledd i produksjonsprosessen blir overbevist om at et samarbeid er nødvendig helt fra starten av, d.v.s. allerede når planene utarbeides. Tanken er at konsulentene i en viss periode skal stå til gratis disposisjon for alle som ønsker deres hjelp. Av hensyn til det fortsatte arbeid med boligsaken er det meget om å gjøre at alle ledd - fra arkitektene og de tekniske konsulenter på den ene siden til entreprenørene, håndverkerne

og arbeiderne på den andre - tar imot disse konsulentene med samme interesse og forståelse som tilfellet har vært i Danmark. Det vil bety *bedre* og framfor alt *billigere* boliger.

Sosialdepartementets budsjett er steget fra knappe 100 millioner kr. før krigen til nesten 700 millioner kr. Regnet om etter levekostnadsindeksen, er ytelsene til sosiale formål omlag 3 ganger så store som i 1935/39. Disse tallene gir et sikkert bilde av aktiviteten på det sosialpolitiske området.

Av nye trygder har vi fått barnetrygden og pensjonstrygden for sjømenn, for statsarbeidere, for skogsarbeidere og for apotekeretaten. Alle de eldre trygder er utvidet og gir bedre ytelser. Kjøpekraften for alderstrygdens minstesatser er i forhold til siste år før krigen steget med 50 % i byene og med 100 % i bygdene.

Arbeiderpartiet er programmessig forpliktet til i denne stortingsperioden å gjennomføre trygd ved tap av arbeidsførhet og ved tap av forsørger, og videre til i løpet av åra som kommer å utvide syketrygden og alderstrygden til å gjelde alle. Sosialdepartementet vil i høst legge fram for Stortinget forslag om å utvide syketrygden slik at den fra i juli neste år skal omfatte alle. Med det vil hver eneste nordmann komme med i syketrygden og oppnå de fordeler og den trygghet som det gir. Dernest vil en ha lagt det organisatoriske grunnlaget for folketrygden og kan begynne den skrittvis utbygging av den. Som et ledd i denne utbyggingen vil det samtidig bli foreslått å oppheve tidsbegrensningen for utbetaling av sykepenger ved tuberkulose, poliomyelitt, kreft og antakelig også kronisk leddgikt. Ved det vil en ha påbegynt gjennomføringen av uføretrygden.

Som et neste skritt i utbyggingen av folketrygden tar Regjeringen sikte på i løpet av 1956 å legge fram forslag om gjennomføring av forsørgertrygden fra 1/7.1957.

Når det gjelder spørsmålet om å oppheve behovsprøvingen i alderstrygden, så er Regjeringen i dag ikke i stand til å si noe bestemt om når denne saken kan fremmes. Det er nødvendig å få utredet visse sider av spørsmålet, og dette utredningsarbeid er nå satt i gang.

Også på det kulturelle og ikke minst på skolens område, er det skjedd store ting. I 1935 fikk bare 1/3 av den ungdom som gikk ut av folkeskolen videregående almenutdanning. I dag går 4/5 av ungdommen videre fra folkeskolen i framhaldsskole, realskole, gymnas og folkehøgskole. Også brevskolen gir verdifull opplæring til ungdom som ikke når fram til de vanlige skolene eller som ønsker å supplere sin utdanning. Den sterke søkningen til skoleutdanning viser at både de unge selv og hjemmene føler dette som et sterkt behov. Mange hjem spinker og sparer for å kunne gi barna en fullgod utdanning. For å gjøre det

mulig også for dem som har aller minst råd å få like god utdanning som andre, vil det bli gjennomført en ny og omfattende stipendordning. Det første skritt er tatt ved de bevilgninger som er gitt på statsbudsjettet. Særlig nevner jeg utbyggingen av Statens lånekasse for studerende ungdom som nå omfatter både universitets- og høgskolestudier og annen videregående yrkesutdanning.

I Arbeiderpartiets kommunalpolitiske retningslinjer blir det sagt at framhaldsskolen må utbygges snarest mulig og på en slik måte at det åttende skoleår blir et naturlig steg mot 9 års almenutdannende og linjedelt skole for alle. Det er av stor betydning at den utbyggingen av skoleverket som nå foregår eller blir planlagt i nesten alle norske kommuner, blir innsiktet på et slikt mål. Det er ikke rimelig å stanse ved mindre enn 9 års almenutdannende skole for alle. En slik utviding av den almenutdannende skole med de muligheter for linjedeling i praktiske og teoretiske linjer som er nødvendig, vil sette store krav også økonomisk. Det vil for det første måtte bygge på en vesentlig styrking av folkeskolen i bygdene, som i dag ikke har gode skolemuligheter over alt. Den forutsetter dessuten nybygging og utdanning av lærerkrefter i forholdsvis stort omfang, og en del ungdom som ellers ville ha gått direkte inn i produksjonslivet vil imidlertid bli unndratt dette. Dette siste moment er likevel ikke så tungtveiende når det gjelder almenutdannende skole fram til 16 års alderen, idet en rekke yrker ikke tar inn så unge arbeidstakere.

Skoleverket med sine 700 millioner i utgiftsbevilgninger på stats- og kommunebudsjettet representerer det største område av kulturtiltak. Men også den vitenskapelige opprustning krever en stor økonomisk innsats. Til vitenskapelige formål i vid forstand brukes nå av offentlige midler vel 100 millioner kr. mot 14 millioner kr. siste år før krigen. Denne øking representerer en nødvendig utvidelse. Vi har ikke, som et lite land, råd til å bli liggende etter. Om vi ikke kan bidra med originale forskingsresultater på alle områder, må vi i alle fall ha så godt skolerte forskere at vi kan følge med i det som skjer ute. Det er avgjørende for vår evne til å hevde oss i den økonomiske kappestrid landene i mellom. Men forskingen kan ikke bare begrenses til det området som man kan forutse har direkte økonomiske virkninger. Den humanistiske forskning bidrar til å øke vår forståelse av menneskene og det menneskelige samfunn, og disse forskingsgrener er derfor like nødvendige som den økonomiske nytteforskning.

Stat og kommune har også et ansvar når det gjelder å gjøre kulturmiljøet rikere. Det arbeidet som blir gjort med å bygge ut idrettsanlegg og å reise samfunnshus tar sikte på det. Det samme gjelder de offentlige tilskudd til de faste teatre og orkester. Det gjelder også tiltak som Riksteatret, Norsk Bygdekino og Riksgalleriet som skal gjøre det mulig for folk i hele landet å få kontakt med kunst. At Riksteatret gjennomsnittlig kan spille for 80-90 % fulle hus

og at Riksgalleriet allerede har nådd over 100.000 tilskuere er et tegn på at disse institusjonene har møtt et behov. Norsk Bygdekino som drives i samarbeid av stat, kommune og opplysningsorganisasjoner søker å holde et godt nivå i sitt filmutvalg. Samfunnshusene er viktige tiltak, fordi de skaper rammen om kulturarbeidet i bygd og by. Det gjelder også det arbeid som organisasjonene driver. De er nå ofte enten husville eller har så dårlige lokaler at det ikke svarer til den boligstandard vi etter hvert når fram til. Tanken om å reise samfunnshus i fellesskap i stedet for å bygge hus for hver enkelt organisasjon og hvert enkelt formål stiller krav til samarbeid og toleranse. Det er uforståelig at noen organisasjoner kan stille seg utenfor.

Også det kirkelige arbeid finansieres hos oss over offentlige budsjetter. De samlede utgifter i stat og kommuner til kirkelige formål er omlag 55 millioner kroner. Den geistlige tjeneste er utvidet i de siste 20 år fra 730 prestestillinger i 1935 til omlag 900 nå. Det er en øking på 170 sammenliknet med 9 i årene 1900 til 1935.

Samlet ofres nå omkring 900 millioner kr. av offentlige midler (stat og kommune) til utbygging og drift av kulturinstitusjoner. Det er omtrent like mye som det forsvaret i dag koster. Kulturbudsjettene har tatt igjen forsvarsbudsjettet.

Om den fremstilling vi gir av de faktiske forhold sier *Aftenposten* at også i andre, borgerlig styrte land, kan de peke på gode resultater og dessuten kan det stilles opp en liste av en helt annen karakter: Vi har aldri betalt så store skatter som nå, vi mangler både skolerom og lærere, veiene er i en håpløs forfatning, den elektriske kraft må rasjoneres, tusener av mennesker har ennå ikke hus og hjem og vi mangler plass til å ta oss av våre sinnssyke og åndssvake.

Aftenposten har rett i at vi har mye ugjort. Vi mangler skolerom og lærere. Det er en mager trøst at de gjør det også i de fleste andre land, i Frankrike, i England, i Sverige - ja selv i det rike U.S.A. Vi måtte først bygge boliger, og skolene måtte vente. Men det er dog bygd og det blir bygd mange skoler. Uendelig mye større og bedre enn de gamle. Det stigende barnetall har ført til lærermangel, men nå utdannes det så mange lærere at det fra lærerhold er uttalt frykt for at det kan bli overproduksjon.

Det er sant at veiene mange steder er i en dårlig forfatning, særlig grusveiene etter tørkesommeren. Her har vi også et problem felles med andre land. Den voldsomme økingen i trafikken stiller tilsvarende store krav når det gjelder anlegg og vedlikehold av veiene. Det er bygd mye veier i dette landet, men vi burde ha bygd mer. Det er bare det kjedelige at det er en grense for hvor mye vi kan overkomme.

Når *Aftenposten* i denne forbindelse tar med den tørkebestemte rasjonering av elektrisk strøm så er det å fuske i kortene.

Tusener av mennesker har dessverre ikke hus og hjem. Men de vil få det i løpet av forholdsvis kort tid med den kjempeinnsats stat og kommuner i disse årene gjør for å få bygd boliger.

Vi mangler plass til å ta oss av våre sinnssyke og åndssvake. Ja, dessverre. Men også på dette området er det dog gjort en del. Som et ledd i utbyggingen av omsorgen for åndssvake har stat og kommuner gjennom betalingsloven påtatt seg driftsutgiftene ved private institusjoner. For åndssvake var der i 1945 knapt 500 plasser, nå over 1500. Statens driftsutgifter var før krigen 0.5 millioner kr., nå over 12. Bevilgningene til bygg er økt fra 0 til 2.7 millioner kr.

Sinnssykeomsorgen ligger tilbake, men er under utbygging i økende takt. Under krigen minket tallet på sykehusplasser med 200. I alle deler av landet arbeides det nå med å bygge ut sykehusene. Statens utgifter til sinnssykevesenet var i 1938/39 11.6 millioner kr, i år 47.1. Til byggarbeider er bevilgningene økt fra praktisk talt 0 til 5,8 millioner kr.

Vi har aldri betalt så store skatter som nå. Nei, det er vel riktig det. Men det er jo nettopp derfor vi har greid å gjøre så mye her i landet. Det er ellers den letteste sak av verden å få skattene ned. Stat og kommuner kan bl.a. bruke mindre penger til bygging av skoler, til utdanning av lærere, til anlegg og vedlikehold av veier, til utbygging av elektrisk kraft, til boligbygging og til institusjoner for sinnssyke og åndssvake. Ønsker en det så kan skattene bli lavere.

Vi må igjen minne våre politiske motstandere om at selv ikke de kan klare å bruke mere penger til alle gode formål og samtidig sette skattene ned. De får bestemme seg for det ene eller det andre.

Så til uttalelsen om at det kan vises til gode resultater også i andre, i borgerlig styrte land. Ja, det skulle nå også bare mangle. Verden står heldigvis ikke stille og det er vekst og framgang overalt. Men det er dobbelt gledelig for oss å kunne konstatere, at i en verden preget av framgang er framgangen størst i de arbeiderstyrte landene Norge og Sverige. Norge har ledelsen når det gjelder boligbygging. Veksten i industriproduksjonen er større i Norge enn i noe annet Vest-Europeisk land. Det samme gjelder økingen i forbruket og størrelsen av investeringene. Av de demokratiske land har bare Sverige og Sveits en lavere arbeidsledighetsprosent enn Norge.

Valget i Oslo vil også denne gangen bli omfattet med særlig stor interesse. For det første fordi Oslo er landets hovedstad og største by, men også fordi resultatet er mer usikkert her enn i de fleste andre kommuner.

Siden 1928 har Arbeiderpartiet hatt den absolutt største gruppen i Oslo bystyre og unntatt perioden 1932-34 har partiet siden da hatt ordføreren og ledelsen. Etter sammenslutningen med Aker har Oslo til en viss grad forandret karakter. Fremdeles er den nok en utpreget arbeiderby, men på lønnstakersiden er funksjonærinnslaget blitt sterkere. Det er ellers påfallende at kampen mellom de politiske partiene mer og mer blir en kamp om funksjonærene. D.N.A. bygger organisasjonsmessig og politisk på tilslutning fra arbeiderne i bygd og by. Med arbeiderne mener vi også funksjonærene. Mekaniseringen og den veldige tekniske utviklingen fører til at avstanden mellom dem vi gjerne kaller kroppsarbeiderne og funksjonærene blir mindre. De to grupper har det vesentlige felles at de er lønnstakere og det er det som skaper et naturlig fellesskap mellom dem. Det er i den sammenheng ikke noe avgjørende hvor de er plasert i bedriften eller forretningen.

Med den politiske ledelsen i landet og i mange kommuner, må Arbeiderpartiet føre en politikk som tar omsyn til alle befolkningsgrupper og alle yrker, men vi legger ikke skjul på at det er lønnstakerne, arbeiderne og funksjonærene, og de jevne alminnelige bønder og fiskere, som alltid er fremst i tankene våre når retningslinjene trekkes opp og når politikken fastlegges. Men vi ønsker ikke først og fremst å appellere til egeninteressen hos vælgerne. Vi ønsker å appellere til deres *forstand* fordi vi mener at Arbeiderpartiets politikk er den riktige. Og vi ønsker å appellere til vælgerens sosiale forståelse fordi vi mener at vår politikk er den rettferdigste.

Det er resultatet som teller. Ikke alle er like godt fornøyd med resultatet. Det er vel dem som mener at en annen politikk ville ha gitt bedre resultater. Det må de ha lov til å mene, men det er liten grunn til å tro at de har rett. Vi kunne vel ha satsset mer på enkelte områder, men da ville andre oppgaver ha blitt forsømt. Vi kunne vel ha økt forbruket sterkere og ha levd mer for dagen, men da ville vi som folk ha vært fattigere og økonomisk mindre motstandsdyktige. Vi kunne ha fulgt en annen økonomisk og sosial fordelingspolitikk, men det ville etter vårt syn vært urett mot de mange, og gitt grunn til økonomisk strid og sosial uro i folket.

Resultatet av de siste års politikk viser en rik vekst og betydelig framgang i næringsliv, i arbeidsliv og i samfunnsliv. Det er ennå mye ugjort og enda mange uløste oppgaver, men vi står midt oppe i arbeidet med å bygge landet, og dette byggende arbeid vil vi gjerne føre videre på alle områder. Vi ber om støtte fra arbeidere og funksjonærer, fra de jevne

alminnelige bønder og fra fiskerne. Vi ber om støtte fra alle sosialt interesserte mennesker som vil et Norge bygd på samarbeid og fellesskap.